

Guia Didàctica ○○○○○○○○○○

Arxiu ○○○○○○○○
Comarcal
de la Noguera

Continguts

1. Procediments

- Recorregut guiat per les dependències de l'arxiu
- Explicació de les funcions de l'Arxiu Comarcal de la Noguera
- Coneixement dels fons de l'Arxiu
- Visualització de documents singulars de l'Arxiu Comarcal de la Noguera
- Preparació d'una activitat didàctica per als docents

2. Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- L'arxiu
 - Definició i funcions
 - Dependències de l'arxiu
 - Tractament i descripció
 - Conservació
 - Consulta
- Els documents
 - Definició
 - Característiques i tipus
- L'Arxiu Comarcal de la Noguera
 - Definició
 - Tipus de fons que conserva

3. Actituds, valors i normes

- Valoració de la documentació com a patrimoni que cal preservar i respectar
- Valoració de la necessitat de l'ordre en el funcionament de l'arxiu i en la vida diària
- Comprensió de les cultures d'altres èpoques i en conseqüència també d'altres llocs
- Tenir cura de les instal·lacions i el material de les institucions públiques
- Respecte als companys

L'Arxiu

Definició i funcions

La principal funció de l'arxiu és vetllar per la convenient conservació dels documents, en tant que són restes del passat i formen part de la memòria històrica de tots nosaltres i de les generacions futures.

Els documents s'han de guardar en bones condicions perquè no es facin malbé i també han d'estar ordenats i catalogats de manera que es puguin tornar a trobar quan es busquen.

Una altra funció de l'arxiu és donar a conèixer els documents que té perquè puguin ser estudiats, ja que tots ells ens poden informar d'algun aspecte del nostre passat.

Tot això fa que arxius i museus tinguin moltes coses en comú; ara bé, a diferència dels museus, els arxius no poden exhibir ni exposar les peces que guarden perquè els documents són peces de gran fragilitat.

Dependències de l'arxiu

Quan un document arriba a l'arxiu passa per diferents fases: el tractament, la catalogació, la conservació i la consulta. Tots aquests estadis tenen les seves dependències específiques a l'arxiu.

- Tractament i descripció

Sala de recepció: és el lloc d'entrada dels documents i des d'on van a la

Sala de tractament: aquí es fa una valoració de l'estat de conservació dels documents. Si tenen problemes de brutícia, humitat, fongs, corcs o qualsevol altre, s'ha de fer un tractament

**Els arxius
preserven la
memòria
històrica i
garanteixen
el
coneixement
per a tothom**

• Els
• arxius
• disposen de
• les
• instal·lacions
• adequades
• per conservar
• els
• documents i
• deixar-los
• consultar

de fumigació i desinsectació per tal d'evitar que es facin malbé o contaminin els altres. Si es troben en bon estat passen a la

Sala de classificació: és on els documents s'agrupen, s'ordenen i s'arxiven en carpetes i arxivadors adequats, a fi de guardar-los convenientment. També es descriuen en inventaris i catàlegs que són les llistes que serviran per trobar-los, una vegada s'hagin guardat.

- Conservació de la documentació

Sales de dipòsit: són els llocs on es conserva de manera permanent la documentació. Les sales de dipòsits estan equipades amb prestatgeries mòbils i han de mantenir unes condicions de temperatura, humitat i llum idònies per a la conservació dels documents. Ara bé, hi ha documents que es conserven en la **sala de suports especials** perquè tenen una mida especial o bé són molt delicats, com és el cas dels plànols, els pergamins, els clixés fotogràfics, etc.

- Consulta de documentació

Sala de consulta: els documents que es conserven als arxius es poden consultar a les seves instal·lacions. Consultar significa saber què diuen els documents.

Les sales de consulta s'assemblen a les sales de lectura de les biblioteques. Ara bé, els documents no es poden deixar en préstec, perquè a diferència dels llibres de les biblioteques, dels quals n'hi ha molts exemplars, els documents d'arxiu són únics i se n'ha de garantir la preservació.

Només les persones majors d'edat poden consultar els arxius, perquè contenen peces de gran valor històric.

Els documents de l'arxiu

Definició

Un *document* és qualsevol tipus d'instrument que ens aporta informació. N'hi ha de molts tipus, una resta de ceràmica, un diari personal, un llibre de contes o un pergami són documents.

Ara bé, no tots aquests tipus de documents es conserven en un arxiu. Un *document d'arxiu* és qualsevol expressió en llenguatge oral, escrit, d'imatges o de sons, recollida en qualsevol mena de suport material, que constitueix un testimoni de les funcions i activitats de les persones i dels grups humans.

Els documents d'arxiu són peces úniques i originals. Això vol dir que si es perden o es fan malbé, es perd també una part de memòria històrica de casa nostra, o del nostre poble, perquè els documents d'arxiu són proves dels fets que varen succeir en el passat.

La informació que conté el suport no sempre és fàcil de llegir. Així, els documents més antics estan escrits en llengües i cal·ligrafies d'altres èpoques que només podem llegir si hem estudiat *paleografia*.

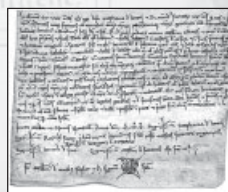
Característiques i tipus

Els documents d'arxiu s'han de conservar en unes òptimes condicions de temperatura, humitat i llum, ja que els seus suports es poden alterar fàcilment.

L'escriptura també és fràgil, és a dir, un excés de llum pot provocar l'esvaïment de les tintes fins a esborrar el que hi ha escrit; o bé, un excés d'humitat sobre una tinta antiga, d'alt contingut de ferro, pot provocar l'oxidació o rovellament del paper fins a desintegrar-lo.

**Una :
informació :
recollida en :
un suport és :
un document :
d'arxiu :**

**Els :
documents :
d'arxiu es :
poden :
consultar per :
investigar :
el passat :**

• **Els documents d'arxiu són peces úniques**

• **Necessiten condicions idònies de conservació**

En un arxiu hi ha diferents tipus de documents segons el seu suport, com per exemple:

- **Paper:** és el que predomina als arxius. Està fet amb fibres vegetals (cel·lulosa). El seu origen és xinès i es va difondre a Europa sobretot a partir de la invenció de la impremta a mitjans del s. XV.
- **Pergamí:** correspon als documents més antics d'un arxiu. Està fet amb la pell d'animals, principalment d'ovella, una vegada pelada, asseçada, rentada, desengreixada i allisada per tal de permetre-hi l'escriptura.
- **Fotografia:** imatge fixa de la realitat capturada amb càmeres preparades per a captar la llum. Va ser inventada a mitjans del segle XIX a França pels germans Lumière.
- **Pel·lícula:** imatge en moviment de la realitat capturada amb càmeres. Apareix poc després de la fotografia.
- **Disc magnètic i òptic:** contenen informació que es processa per mitjans informàtics.

L'Arxiu Comarcal de la Noguera

Definició

L'Arxiu Comarcal de la Noguera pertany a la Xarxa d'Arxius del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya. Tot i que existeix des de l'any 1983, l'edifici actual va ser inaugurat l'any 2005.

L'edifici té l'aparença d'un cub hermètic i inexpugnable ja que no té obertures. Això és degut al fet que a la primera i la segona planta és on s'hi conserva la documentació -preservada de la llum i dels canvis climàtics-. A la planta baixa, en canvi, hi ha moltes obertures que faciliten la il·luminació natural, ja que és on s'hi consulten els documents i on treballa el personal de l'arxiu.

L'actual equipament pot arribar a conservar fins a 7.000 metres lineals de documentació, és a dir, un recorregut com de Balaguer a Sant Llorenç de Montgai.

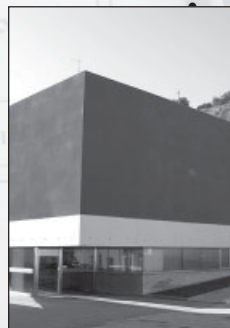
Tipus de fons que conserva

Els documents d'un arxiu s'agrupen en *fons*. Un fons és un conjunt de documents, de qualsevol mena, que ha estat produït o reunit per una persona, una família o un organisme en l'exercici de les seves funcions.

L'Arxiu s'anomena *comarcal* perquè conserva els fons procedents de tota la comarca de la Noguera.

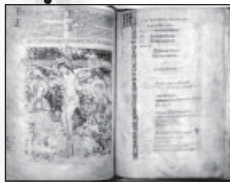
Aquests fons de la comarca provenen dels ajuntaments, de les oficines de la Generalitat de Catalunya, dels jutjats, dels notaris, de les empreses, de les entitats i de les cases i persones particulars.

L'Arxiu :
s'anomena :
«comarcal» :
perquè :
conserva :
fons de tota :
la Noguera :

Tots els documents d'un arxiu són importants, però n'hi ha alguns de més singulars. Per exemple, a l'Arxiu Comarcal de la Noguera:

- El document **més antic** és un pergami de l'any 1057 en el qual el comte Ermengol d'Urgell infeudava el castell de les Avellanes.
- El document **més artístic** és un document eclesialístic del 1547, també en pergami, on es concedeix redimir de 100 dies de purgatori els visitants de la capella del Sant Crist de l'església de Santa Maria d'Almatà de Balaguer. El document té miniatures policromades i sanefes que el fan molt vistós.
- Els documents **més grans** són uns llibres que mesuren 630x440mm i són registres de les propietats dels balaguerins de l'any 1858.
- El document **més rar** és un Pentateuc del segle XVI, que és un dels cinc primers llibres de l'Antic Testament, escrit en hebreu sobre pergami de gasela, fet que fa pensar que prové de Terra Santa.
- El document **més consultat** és el *Llibre verd*, que és el llibre de cròniques de la ciutat de Balaguer on s'expliquen els fets més rellevants de la vida de la ciutat entre el 1630 i el 1990. El nom li ve del color que tenen els fulls vistos amb el llibre tancat.
- El document per la **reglamentació dels mercats** és el *Llibre de Tarifes* de Balaguer de l'any 1620, més conegut com a *Llibre de la Cadena* perquè porta encara la cadena amb què es lligava a la plaça del mercat de Balaguer, per a poder ser consultat i que ningú se'l pogués emportar.
- El document **cabdal per a la història del municipi** és el *Llibre de Privilegis* de Balaguer i conté els drets que els comtes d'Urgell i els reis d'Aragó van atorgar a Balaguer entre el 1313 i el 1435. Al començament el llibre té una il·lustració sagrada amb l'escena del Calvari, molt desgastada perquè era sobre la qual juraven el càrrec aquells que governaven la ciutat.
- Els **segells** són petites peces de cera o plom que pengen amb cordes dels documents, generalment en pergami, i contenen la imatge d'armes del sobirà, senyor o cavaller que atorgava el document. Era la manera com es garantia l'autenticitat del document, i a l'Arxiu Comarcal de la Noguera s'hi conserven la major part d'exemplars que queden dels comtes d'Urgell.

Material didàctic

1- Assenyala amb una X les frases correctes.

- En un arxiu s'hi conserven ordinadors.
- En un arxiu s'hi conserven i s'hi protegeixen documents importants.
- En un arxiu hi ha molts contes infantils i novel·les.
- En un arxiu hi podem trobar molts documents que ajuden a conèixer la nostra història.
- En un arxiu hi podem trobar monedes i restes d'enterraments.
- L'Arxiu Comarcal de la Noguera guarda documents de Balaguer.
- A l'Arxiu Comarcal de la Noguera s'hi poden conservar documents de tota la comarca de la Noguera.
- Els documents de l'Arxiu Comarcal de la Noguera no es poden consultar.
- Els documents de l'arxiu històric es poden extreure en préstec.
- Només els investigadors autoritzats poden anar a un arxiu.

2- A l'Arxiu Comarcal de la Noguera quants metres lineals de documents hi caben?

.....

.....

.....

3- Reflexiona sobre quins són els teus documents importants. Escriu-ne quatre. Què has de fer per conservar-los?

.....

.....

.....

4- Digues per què porta una cadena el *Llibre de Tarifes*?

- Perquè les tarifes són diners i els diners encadenen.
- Perquè antigament els llibres portaven cadenes.
- Perquè ningú no se'l pogués emportar de la plaça del mercat on estava lligat els dies de mercat.

5- El *Llibre verd* tracta:

- D'ecologia.
- Dels esdeveniments de la vida de Balaguer.
- De la mare de Déu del Miracle.

6- A l'edat mitjana no tots els pobles i ciutats tenien els mateixos drets. Aquests els concedien els comtes o els reis i s'anomenaven *privilegis*. Per què creus que es va fer un *Llibre de Privilegis* de la Ciutat de Balaguer?

- Perquè els balaguerins volien ser privilegiats.
- Perquè es conservessin i recordessin els drets que tenien els ciutadans de Balaguer.
- Perquè a l'Arxiu hi haguessin llibres.

7- Els documents de l'edat mitjana estan escrits en lletra gòtica que no es pot llegir fàcilment. Coneixes cultures que facin servir alfabetos diferents del nostre? Quines?

.....

.....

.....

.....

8- Relaciona les dependències de l'arxiu amb la funció que tenen:

DEPENDÈNCIES

- Sala de recepció de documents
- Dipòsits
- Sala de consulta
- Sala de classificació
- Sala de suports especials
- Sala de tractament

PER A QUÈ SERVEIXEN

- Neteja, fumigació, desinsectació...
- Descripció i assignació de codi
- Entrada
- Conservació en prestatgeries
- Conservació de documents grans i delicats
- Obtenció d'informació dels documents

9- Escriu sota de cada imatge quin tipus de document és: pergamí, fotografia, plànol, llibre en paper.

10- Ara faràs un exercici pràctic. Et convertiràs en copista i faràs un manuscrit. Tens paper, ploma i tinta. Has de posar el teu nom i la data d'avui seguint la següent grafia:

A B C D E F G H I J K L M N O P Q
 R S T U V X Y Z
 a b c d e f g h i j k l m n o p q
 r s t u v w x y z

m alom,
 il, curice
 al omal,
 ul meze
 em alom,
 emal, do
 am al
 F-
 l omal,
 e argene.

CONSELL COMARCAL
DE LA NOGUERA

Ajuntament
de Balaguer

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació
Direcció General del Patrimoni Cultural
Arxiu Comarcal de la Noguera

Arxiu Comarcal de la Noguera
Servei didàctic

Coordinadora: Maite Pedrol Giménez
Dolors Domingo Rúbies
Mario Gené Amorós